

Het nieuwe herverdelingsvraagstuk

Er was eens een tijd, niet zo lang geleden, dat de mensen droomden van alle mooie dingen die de technologie voor hen zou realiseren. We zouden meer produceren met minder werk en vanwege de produktiviteitsverhoging ook meer verdienen en toch minder tijd op de arbeidsplaats doorbrengen. Het leek een sprookje of, voor de realisten onder ons, een utopie! Maar sindsdien zijn wij een stuk dichterbij de realisatie van die utopie gekomen, gezien de indrukwekkende ontwikkelingen in wetenschap en technologie en de afspiegeling daarvan om ons heen.

Voor de gewone man is er altijd een spanningsveld geweest tussen technologische vooruitgang, internationale concurrentie en werkgelegenheid. Wat de behandeling daarvan in de politiek betreft hebben we gedurende de afgelopen jaren drie cycli kunnen waarnemen.

De jaren zeventig lieten een grotendeels defensieve aanpak zien: subsidies om de economische structuur te handhaven tegen de krachten van comparatieve voordelen in. Een duur beleid in alle betekenissen van het woord. Op technologisch gebied werd de klok vertraagd of zelfs stilgezet, mede geholpen door de immigratiegolf van de jaren zestig.

In het begin van de jaren tachtig is dit tijt gekeerd, vooral door de invloed van de rapporten van Wagner en Van der Zwan. Economische herstructurering en technologische doorbraken kregen vrijer baan. Het had geen zin om tegen de stroom van de comparatieve voordelen op te roeien. Nederland en Europa moesten herstructureren in het licht van technologisch kunnen en menselijk kapitaal.

Maar sinds het begin van de jaren negentig is een derde cyclus begonnen. We moeten ons nu aanpassen aan de concurrentie van lage-lonenlanden door de lonen te beperken en de sociale voorzieningen minder uitbundig te maken! Wat gedurende de eerste cyclus met subsidies en gastarbeiders werd gedaan, wordt nu gerealiseerd door loonbeperking. Het resultaat is analoog: bevriezing van de economische structuur, een rem op de toepassing van high tech, kortom de 'Albanisering van de Nederlandse (en Europese) economie'. Wat er gebeurt is een vertraging, of soms zelfs een stopzetting, van de mars naar de realisatie van de utopie, vooral vanwege de werkgelegenheid. En hier komen we bij de kern van ons probleem en de blijde boodschap voor de utopie. Juist op het moment dat de realisering van het sprookje/utopie in zicht komt (meer produceren met minder werk) deinzen we er voor terug omdat we geen raad weten met de arbeidsmarktsituatie. De utopie is bezig zich op een zeer negatieve manier te realiseren: een kleiner wordende meerderheid die hard werkt enerzijds, en een groter wordende minderheid die buiten spel wordt gezet anderzijds. We produceren meer met minder werk, maar dat mindere werk is helemaal verkeerd verdeeld.

De kern van dit betoog is dan ook dat we niet de economie en de technologie kunnen herstructureren

zonder tegelijkertijd een maatschappelijke herstructurering door te voeren op zulke gebieden als arbeidsmarkt, onderwijs, vrije tijd, pensioenrechten, enzovoorts. Nederland investeert niet genoeg in menselijk kapitaal. Dat is een handicap voor de technologische vooruitgang. Meer onderwijs (vooral in wederkerende zin) is een goed instrument voor verdeling van inkomens. Het kan nu ook goed zijn voor een betere verdeling van arbeid en vrije tijd.

Want het nieuwe herverdelingsvraagstuk is er een van tijd eerder dan van inkomen. Tot op grote hoogte is onze definitie van volledige werkgelegenheid (acht uur per dag, vijf dagen in de week, 48 weken per jaar, veertig tot vijftig jaar lang) reeds een holle leuze. Het wordt dus tijd de koe bij de horens te vatten en te komen tot een betere en produktievere verdeling van arbeid en vrije tijd.

Een eerste vereiste is een robuuste economie, die zeker niet gerealiseerd kan worden door een 'Albanisering', maar juist door een stevige mars naar hoogwaardige technologie en het uitbuiten van waarin wij goed zijn of kunnen worden, eerder dan het vasthouden aan zaken waarin anderen even goed of beter zijn.

Dit hoogwaardige model betekent dat de utopie – meer produceren met minder werk – steeds meer werkelijkheid wordt. Om vast te kunnen houden aan volledige werkgelegenheid-oude-stijl zouden we òf een economische groei van zo'n 6% per jaar moeten realiseren, òf met allerlei trucjes werkgevers moeten verleidten toch vooral meer mensen aan te nemen. Niemand gelooft meer in het eerste en het tweede middel is niet alleen duur, maar ook contraproductief.

Nee, we hebben al sinds vijftien jaar geen volledige werkgelegenheid-oude-stijl meer en het sprookje is bezig een ware nachtmerrie te worden. Ik geloof niet dat een betere en produktievere herverdeling van tijd en arbeid bereikt kan worden door 'spontane krachten' en door meer van het zelfde, zoals een uur-tje minder per dag, een dagje minder per week, enzovoort. We moeten een nieuwe herverdeling realiseren van de manier waarop we ons leven opdelen in scholing, arbeid, pensionering en hoe we omgaan met onze vrije tijd.

Zou het geen goede start zijn als later dit jaar de nieuwe president van de Europese Unie zijn termijn begint met het creëren van een hoge commissie – Concurrentie, Technologie en Werkgelegenheid geheven – die dit nieuwe herverdelingsvraagstuk in kaart moet brengen en op de rails zetten? Misschien komen de dromen van onze jeugd dan toch nog uit.

L.J. Emmertj